

so muß deshalb noch nicht ν auf γ auftreffen; es kann nicht ohne weiteres auf Berührung zwischen ν und γ geschlossen werden.

beschränken wollen, so müssen wir ν annehmen, daß sich ZWEITENS:

**MARTINA
BEČVÁŘOVÁ**

$\frac{1}{m_1} = 0$ (47)
für diese Phase drei Zahlen verhalten. Dann fallen Um daraus weitere Folgerungen ziehen zu können, benötigen wir die Ableitung der Gleichung (13 a). Diese ist

**Matematika na Německé univerzitě
v Praze v letech 1882-1945**

$$2([u + m'b], [u' + m'b']) = ([u'' + m'b''], [u + m'b])$$

oder in weiteren Untersuchungen wollen wir unter der

$$2\left(\left[\frac{u}{m'} + b\right], [u' + m'b']\right) = \frac{([u'' + m'b''], [u + m'b])}{m'}. \quad (48)$$

Für m_1 haben wir in der betrachteten Phase wegen (47)

$$(b, [u' + m_1 b']) = 0 \quad (49)$$

und vermöge dieser Relation wird aus (13 a)

$$(u, [u' + m_1 b']) = 0 \quad (50)$$

Die beiden letzten Gleichungen können mit Rück-

$$\text{sicht auf (6) nur bestehen, wenn } \frac{a_1}{m_1 + m_1} b_1 = 0 \quad (50)$$

$$\text{ist. Demnach muß } \frac{a_1}{b_1} (u', b') = 0 \quad (51)$$

Matematika na Německé univerzitě v Praze v letech 1882-1945

Martina Bečvářová

Vydala Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum
Redakce Lenka Ščerbaničová
Grafická úprava Zdeněk Ziegler
Sazba studio Lacerta (www.sazba.cz)
Vydání první

© Univerzita Karlova v Praze, 2016

© Martina Bečvářová, 2016

ISBN 978-80-246-3182-0

ISBN 978-80-246-3195-0 (online : pdf)

Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum 2016

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

OBSAH

Předmluva.....	7
I. NĚMECKÁ UNIVERZITA V PRAZE V OBDOBÍ 1882 AŽ 1945	21
II. MATEMATIKA V LETECH 1882 AŽ 1920	40
III. MATEMATIKA V LETECH 1920 AŽ 1939	72
IV. MATEMATIKA V LETECH 1939 AŽ 1945	91
V. PERSONÁLNÍ OBSAZENÍ VÝUKY MATEMATIKY	127
VI. PŘEDNÁŠKY V LETECH 1882 AŽ 1920	129
VII. PŘEDNÁŠKY V LETECH 1920 AŽ 1939	154
VIII. PŘEDNÁŠKY V LETECH 1939 AŽ 1945	184
IX. DOKTORÁTY	195
X. HABILITACE	252
XI. ZKOUŠKY UČITELSKÉ ZPŮSOBILOSTI	261
XII. NĚKTERÉ MIMOUNIVERZITNÍ AKTIVITY	281
XIII. ZE VZPOMÍNEK NA NĚMECKOU PRAHU	348
Summary	372
Archivní prameny	284
Literatura	387
Jmenný rejstřík	392
Obrazová příloha	405

PŘEDMLUVA

Dějínám Německé univerzity v Praze¹ a vzniku a vývoji německých odborných spolků v českých zemích nevěnovala donedávna ani česká ani německá historiografie větší pozornost. Do jisté míry to souviselo se značně omezeným přístupem k archivním pramenům, s všeobecně zakořeněným povědomím, že se většina materiálů z německého prostředí nezachovala,² a také s tím, že se u nás „německá tematika“ z řady důvodů netěšila příliš velké oblibě. Další příčinou mohl být prostý fakt, že problematika vývoje univerzity, vědecké komunity a vědeckých společností nestojí v centru historického výzkumu.

Až do počátku devadesátých let 20. století pojednávalo o vývoji vědeckých škol, vzdělávacích institucí a odborných spolků jako o svém stěžejním výzkumném tématu jen nemnoho knih, větších či menších studií a článků. Relativně dobře bylo na základě studia dochovaných archivních pramenů zmapováno a zachyceno období před vznikem Československé republiky, méně již období tzv. první a druhé republiky a téměř vůbec období válečné. Oč snadněji se hledaly a hledají informace z období habsburské monarchie, o to náročnější a složitější je pátrání být jen po základních údajích z válečného a těsně poválečného času.

Až téměř do počátku 21. století byly sepsány víceméně jen vstupní studie o hlavních vývojových etapách a trendech Německé univerzity v Praze, které vyšly jako samostatné kapitoly v monografiích či reprezentativních publikacích.³ Po delší čas byly studovány zejména tzv. „nekonfliktní“ dějiny německé

¹ V letech 1882 až 1919 univerzita užívala jméno *Německá Karlo-Ferdinandova univerzita v Praze*, od roku 1920 nesla jméno *Německá univerzita v Praze*, od roku 1939 *Německá Karlova univerzita v Praze*. V následujícím textu budeme užívat „zkratku“ Německá univerzita.

² Předkládaná monografie se snaží ukázat, že tento názor je alespoň v případě pražské německé matematické komunity mylný.

³ Ze starších prací bezesporu stojí za připomenutí monografie [3] (o Německé univerzitě s. 253–289) a přehledová práce o sudetském školství [4] doplněná stručnou historií Německé univerzity v Praze. Z novějších prací je nutno upozornit zejména na monografii [2] (především kapitoly: A. Mišková: *Německá univerzita* (s. 181–211), *Německá univerzita za druhé světové války* (s. 213–231)).

školy a vědy do roku 1918⁴ a některé spolkové aktivity.⁵ V posledních letech se díky rozsáhlé česko-německé spolupráci badatelský zájem soustředil především na období těsně před druhou světovou válkou a vlastní válečné období.⁶ Podrobnější a komplexnější studie, které by analyzovaly vývoj jednotlivých fakult Německé univerzity v Praze, jsou zcela ojedinělé. Stejně tak (až na čestné výjimky) chybí rozsáhlejší práce, které by postihovaly a zasvěceně hodnotily vývoj a úroveň vědeckého výzkumu v jednotlivých disciplínách a oborech a pokusily se výsledky německých vědců zařadit do kontextu vývoje světové či alespoň evropské vědy. Tato problematika totiž předpokládá vytvoření větších odborných týmů, zajištění vhodných podmínek pro jejich náročnou práci a podporu dlouhodobými mezioborovými a mezinárodními projekty.

O Německé univerzitě v Praze existují kvalitní, více či méně podrobné a rozsáhlé práce pojednávající o dílčím rozvoji oborů (lékařství,⁷ germanistika,⁸ slavistika,⁹ indologie,¹⁰ historie,¹¹ slovanská studia,¹² teologie,¹³ právo,¹⁴

⁴ Viz např. kolektivní práce [5] pojednávající o vývoji vědy na našem území od vzniku Univerzity Karlovy až do počátku 20. století, monografie [6], resp. článek [1] mapující historii Německé univerzity v Praze a studie [7] obsahující nevelké torzo univerzitních dějin vydané u příležitosti 600. výročí Univerzity Karlovy, které vzniklo jako výsledek válečného pokusu o sepsání velkých dějin pražské univerzity.

⁵ Jednou z prvních studií o historii německého studentského spolku *Lese- und Redehalle der deutschen Studenten in Prag* byla diplomová práce A. Slavička z roku 1975 (viz [15]), která zůstala pouze ve strojopise. V osmdesátých letech 20. století bylo publikováno několik studií o vývoji *Společnosti pro podporu německé vědy, umění a literatury v Čechách* (např. [8], [9] a [10]), tj. o historii nejvýznamnější německé vědecké společnosti nepřetržitě působící na našem území déle než padesát let. Od počátku devadesátých let se obdobnou problematikou zabývali například A. Mišková, M. Neumüller a J. Pešek (viz např. [11], [12], [13] a [14]), kteří využili zpřístupnění dříve nedostupných a nezpracovaných archivních pramenů.

⁶ V německé historiografii se hlubší zájem o vývoj univerzit a univerzitního života v tzv. „třetí říši“ poprvé objevil v polovině osmdesátých let 20. století (viz např. [17] a [24]), zesílil na počátku devadesátých let 20. století (viz např. [16]) a nejnověji se projevil v prvním desetiletí 21. století (viz např. [19]). V české historiografii první články s podobnou tematikou vznikly již v šedesátých letech 20. století (viz např. [18] a [25]), dále pak v osmdesátých letech (viz [23]) a nejnověji na počátku 21. století (viz např. [21] a [22]). Na rozsáhlejší monografii si však český čtenář musel počkat až do počátku 21. století (viz [20]).

⁷ Historii Lékařské fakulty Německé univerzity v Praze, výuce a vědecké práci na ní byla v našich zemích věnována poměrně velká pozornost, a tak vznikla řada velmi kvalitních studií (viz např. [26], [32], [33], [46], [47], [48] a [55]).

⁸ O historii germanistiky na Německé univerzitě nejnověji pojednávají např. práce [29], [30] a [34].

⁹ Slavistická studia na Německé univerzitě přibližují monografie [34] a [55] a série článků [49], [50] a [51].

¹⁰ Historii pražských německých indologických studií popisuje článek [53].

¹¹ Stěžejní výsledky historického bádání na Německé univerzitě v Praze a životní osudy vybraných historiků osvětlují např. práce [27], [29], [34], [39] a [41].

chemie¹⁵), o životě a díle některých osobností (ať již ve formě samostatných monografií, konferenčních příspěvků, biografických slovníků nebo přehledů).¹⁶ Řadu důležitých informací o jednotlivých profesorech a vědcích, jejich životních osudech, pedagogické a výzkumné práci, resp. o historii některých oborů lze vyhledat v biografických monografiích, přehledových státech, vzpomínkových článcích, nekrolozích či publikacích věnovaných historii škol a spolků. Základním, neopominutelným a nedocenitelným pramenem jsou především archivní materiály uložené v různých fondech Archivu Univerzity Karlovy v Praze, Archivu Českého vysokého učení technického v Praze, Národního Archivu České republiky (Praha), Archivu Akademie věd České republiky (Praha), Archivu bezpečnostních složek (Praha), Österreichisches Staatsarchiv (Viedeň), Bundesarchiv (Berlín) a v unikátní sbírce Society for the Protection of Science and Learning, která je uložena v Department of Special Collections, Radcliffe Science Library, Bodleian Library, Oxford. Důležitým zdrojem poskytujícím osobité a neotřelé pohledy a názory na život, pedagogické působení a vědu samotnou, činnost vysokých škol a aktivity vědeckých spolků jsou paměti jednotlivých „aktérů“,¹⁷ u nichž je však nutno mít na zřeteli, že mohou být (a také místy jsou) subjektivně laděné, problematická období mohou úmyslně zamlžovat, mohou se o nich zmiňovat jen velmi stručně nebo se jim mohou zcela vyhýbat.

Životní osudy, odborné, pedagogické, popularizační a spolkové aktivity některých českých matematiků, profesorů matematiky na našich vysokých školách, byly v odborných, historických, politických, kulturních a sociálních souvislostech komplexně analyzovány v monografiích vydávaných od druhé poloviny devadesátých let 20. století v edici Dějiny matematiky.¹⁸ O některých specifických aspektech vývoje české matematické komunity a o rozvoji některých matematických oborů pojednala v posledních dvou desetiletích řada kratších i delších studií a také několik monografií.¹⁹ Teprve v několika málo posledních letech česká historie matematiky zaměřila svoji pozornost

¹² Slovanskému výzkumu ovlivněnému fašistickými idejemi se věnují práce [37] a [52].

¹³ Dějiny Teologické fakulty Německé univerzity v Praze zachycují práce [31], [35] a [36].

¹⁴ O životních osudech a díle předních osobností německé právnícké vědy se lze dočíst např. v pracích [28], [38] a [40].

¹⁵ Chemie se pokusila alespoň částečně zhodnotit přínos vybraných německých chemiků k rozvoji chemického výzkumu v našich zemích (viz např. studie [42], [43], [44] a [45]).

¹⁶ Viz např. [56], [57], [58], [59], [60] a [61].

¹⁷ Viz např. [62], [63], [64] a [65].

¹⁸ Viz např. [67], [68], [70], [74], [84], [87], [91] a [93].

¹⁹ Viz např. [69], [71], [72], [75], [85] a [88].

i na jednotlivé osobnosti pražské německé matematické komunity.²⁰ Výuku matematiky a aktivity matematiků na německé technice v Brně podrobně popsala jediná česká práce.²¹

Podobná problematika byla a je zpracovávána i v zahraničí. Personální obsazení matematických ústavů a institutů, stolic, resp. kateder matematiky, vývoj výuky matematiky a matematického výzkumu na předních německých a rakouských univerzitách a technikách a proměny institutů a akademií, matematických spolků a společností byly v šedesátých až devadesátých letech 20. století námětem několika prací,²² které se snažily zachytit různé vývojové trendy, avšak obvykle se vyhýbaly podrobnějšímu hodnocení předválečného a válečného období. Změna nastala až od počátku devadesátých let 20. století, kdy se začaly objevovat práce otevřeně se vyjadřující i k matematice a aktivitám matematiků v nacistické éře.²³ Teprve na konci osmdesátých let 20. století němečtí historici matematiky otevřeli oficiální, soukromé i rodinné archivy, kolekce, sbírky a pozůstalosti a s nimi i bolestnou a smutnou otázku nacistické perzekuce a likvidace židovských matematiků, resp. otázku jejich komplikované cesty do bezpečné emigrace. Tato problematika se na přelomu 20. a 21. století stala dominantní tematikou nejen německé historie matematiky.²⁴

Předkládaná práce přináší podrobný popis a první ucelenou analýzu rozvoje vědecké práce v matematice na Německé univerzitě v Praze a vývoje vyučování matematice v letech 1882 až 1945, tj. od jejího vzniku až po její zánik. Zaplňuje tak mezeru v dostupné literatuře, neboť pražské německé matematické komunitě až na několik biografických monografií nebyla dosud věnována žádná práce většího rozsahu.²⁵ Klade si též za cíl alespoň částečně splatit dluh německým matematikům, jejichž jména u nás jsou skoro zapomenuta, ačkoliv výsledky jejich práce byly významné a v některých případech jsou živé dodnes. Současně chce představit a přiblížit základní archivní prameny, naznačit rozsah jejich zachování a jejich obsah, analyzovat informace v nich obsažené a nastínit možnosti jejich dalšího využití.

²⁰ Viz např. [73], [76] a [86].

²¹ Viz [100].

²² Viz např. [79], [81], [82] a [92].

²³ Viz např. [89], [90], [94], [98], [101] a [102].

²⁴ Viz např. [66], [77], [78], [80], [83], [95], [96], [97] a [99].

²⁵ V několika článcích a monografiích (viz seznam literatury uvedené v závěru této monografie) byly stručně popsány životní osudy některých matematiků (např. L. Berwald, K. Bobek, W. Fröhlich, G. K. E. Gentzen, G. H. W. Kowalewski, H. Löwig, K. Löwner, E. Mohr, W. H. H. Petersson, G. A. Pick, H. J. A. Rohrbach), nejdůležitější výsledky jejich práce a některé události spojené s obsazováním stolic či proměnou výuky.

Na základě studia dochovaných archivních pramenů dostupných u nás i v zahraničí, původních odborných časopiseckých prací, vybraných učebnic a monografií a rozmanité sekundární literatury se snaží objasnit postavení německé matematické komunity v českých zemích, resp. ve střední Evropě, zachytit její specifika vyplývající z pražského „genia loci“ a popsat její přínos k rozvoji vědy, naznačit její provázanost s okolním německým vědeckým světem a ukázat její vztahy k našim i zahraničním odborným spolkům a společnostem.

V historickém, politickém i odborném kontextu si všímá lidských a odborných osudů jednotlivých aktérů. Dokumentuje vývoj personálního obsazení „matematických stolic“ a proměny pedagogického sboru. Na základě rozsáhlé faktografie poprvé přehledně charakterizuje změny obsahu a rozsahu vyučovaných předmětů, důvody vypisování výběrových přednášek, seminářů a proseminářů a nastiňuje základní příčiny nezbytných úprav výuky. Připomíná i vlastní vývoj vědecké výchovy (např. úpravy podmínek studia a „státních“ zkoušek, podmínky udělení doktorátů a habilitací, odborná i procesní náročnost jednotlivých řízení, struktura a náročnost zkoušek učitelské způsobilosti). Poskytuje první souborný přehled o všech doktorských a habilitačních řízeních z matematiky a základní přehled takřka o všech zkouškách učitelské způsobilosti z matematiky konaných na Německé univerzitě v Praze v letech 1882 až 1945. Poprvé detailně mapuje vznik, vývoj a zánik netradičního a dnes zapomenutého německého matematického spolku *Mathematische Kränzchen in Prag*, který působil v Praze v letech 1913 až 1934. Jeho činnost začleňuje do kontextu rozvoje světové matematiky a ukazuje, jak vysokou odbornou úroveň měl a jak takřka okamžitě reagoval na nejnovější poznatky a výzkumné trendy. Poukazuje také na vztah slavného a známého přírodovědného spolku *Deutscher naturwissenschaftlich-medizinischer Verein für Böhmen – „Lotos“ in Prag* k matematice a zmiňuje též přínos spolku *Deutsche physikalisch-mathematische Gesellschaft in Prag* k pořádání matematických přednášek, které se konaly v Praze v jeho rámci v letech 1934 až 1937.

V závěru práce jsou připojeny vzpomínky několika univerzitních pedagogů a bývalých studentů, které přibližují a dokreslují atmosféru nejen německé matematické komunity první poloviny 20. století.

Předkládaná kniha vznikala v letech 2013 až 2015 na Katedře didaktiky matematiky Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy v Praze a na Ústavu aplikované matematiky Fakulty dopravní Českého vysokého učení technického v Praze. Vychází však z mnohaletého výzkumu vývoje matematické komunity v našich zemích. Je založena na extenzivním studiu pramenů

dochovaných v našich i zahraničních archivech, na studiu paměť a vzpomínek zúčastněných osobností a na analýze četných odborných materiálů (původní časopisecké články, monografie a učebnice, habilitace, disertace, doklady o zkouškách učitelské způsobilosti, zápisy ze zasedání profesorských sborů a zápisy ze schůzí vědeckých spolků). Nepřináší jen pouhý popis proměn matematiky a výuky matematice na Německé univerzitě v Praze, nýbrž se pokouší o hlubší zachycení vývoje vědeckých a pedagogických aktivit v období více než šedesátileté historie univerzity, a to v dobách vzniku, relativního rozkvětu i úpadku. Vyzdvihuje a do širších souvislostí zařazuje vědecké zásluhy německých matematiků působících v Praze, zásluhy dodnes oceňované mezinárodní komunitou díky dopadu jejich výsledků na moderní matematiku.

Příprava této knihy znamenala do jisté míry průkopnickou práci, neboť v naší matematické komunitě byly o Německé univerzitě v Praze, vědecké a učitelské práci matematiků na ní působících známy jen útržkovité, různé roztržštěné a zkreslené informace. Předkládaná kniha otevírá historikům, matematikům i širší veřejnosti prostor pro další studium specifik pražské německé matematické komunity a především pro analýzu předválečné spolupráce a kolegiální symbiózy české a německé matematické komunity, kterou zničila až nacistická perzekuce, okupace a válka.

Děkuji všem kolegům a přátelům, kteří se mnou v uplynulých letech diskutovali o matematicích a matematice na Německé univerzitě v Praze. Z těchto rozhovorů vyplynula řada cenných a inspirativních podnětů a námětů. Můj velký dík patří především Jindřichu Bečvářovi a Ivanu Netukovi z Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy v Praze, kteří pečlivě pročtli celý rukopis a přispěli tak k dokončení monografie. Jejich zájem o studovanou problematiku a neustálá podpora mi dávaly energii potřebnou k dalšímu hledání pramenů, jejich studiu a analyzování a především k sepisování výsledků.

Dále děkuji Janu Škodovi z Archivu hlavního města Prahy, Vlastě Měšťánkové z Národního Archivu České republiky v Praze, Janě Ratajové, Zdeňku Poustovi a Aleně Homolkové z Archivu Univerzity Karlovy v Praze, Haně Kábové z Archivu Akademie věd České republiky, Janě Matoušové ze Základní knihovny Akademie věd České republiky a Marii Škvainové z Knihovny Matematického ústavu Akademie věd České republiky za pomoc při téměř detektivním pátrání po archívních fondech a knižních materiálech.

Je mou milou povinností poděkovat také Ivanu Netukovi, Jaroslavu Horovi z Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni a Milanu V. Šimůnkovi z Kabinetu dějin Akademie věd České republiky, recenzentům

monografie, kteří svými náměty a připomínkami přispěli k jejím závěrečným úpravám.

Při práci byly využity zejména materiály z následujících institucí:²⁶ Archiv Univerzity Karlovy v Praze, Archiv Českého vysokého učení technického v Praze, Archiv Akademie věd České republiky v Praze, Národní archiv České republiky v Praze, Archiv hlavního města Prahy, Národní knihovna České republiky v Praze, Knihovna Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Knihovna Matematického ústavu Akademie věd České republiky v Praze, Základní knihovna Akademie věd České republiky v Praze a Bundesarchiv v Berlíně.

Martina Bečvářová

²⁶ V citovaných materiálech je důsledně ponechána původní jazyková podoba.

LITERATURA

Základní literatura

- [1] Havránek, J.: *Nebeneinander zweier Prager Universitäten 1882–1918*, Brücken, Neue Folge, 4(1996), s. 135–142.
- [2] Havránek, J. – Pousta, Z. (ed.): *Dějiny Univerzity Karlovy 1918–1990*, 4. svazek, Praha, Univerzita Karlova 1998.
- [3] Kafka, F. a kol.: *Stručné dějiny University Karlovy*, Praha 1964.
- [4] Keil, T. (ed.): *Die Deutsche Schule in den Sudetenländern*, Praha 1964.
- [5] Nový, L. a kol.: *Dějiny exaktních věd v českých zemích*, Praha, ČSAV 1961.
- [6] Seibt, F. (ed.): *Die Teilung der Prager Universität und die intellektuelle Desintegration in den böhmischen Ländern*, Oldenbourg – München, Collegium Carolinum 1984.
- [7] Seibt, F.: *Die Deutsche Universität in Prag*, Ein Gedenken anlässlich der 600 Jahrfeier der KU in Prag, Gräfeling 1948, 38 stran.

Spolky a spolkové aktivity

- [8] Hemmerle, J.: *Die Gesellschaft zur Forderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen*. In: Neumüller, M. (ed.), *Vereinswesen und Geschichtspflege in den böhmischen Ländern*, Bad Wiesseeer Tagungen des Collegium Carolinum 1983 und 1984, Oldenbourg – München, Collegium Carolinum 1986, s. 231–247.
- [9] Mandlerová, J.: *K založení Gesellschaft zur Forderung deutschen Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen v r. 1891*, Dějiny věd a techniky 15(1982), s. 13–27.
- [10] Mandlerová, J.: *K změnám v charakteru Gesellschaft zur Forderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen v letech 1900–1910*, Sborník historický 33(1986), s. 89–134.
- [11] Míšková, A.: *Die Gesellschaft zur Forderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen 1891–1945: Unterstützungstätigkeit – Fachorientierung, soziale und regionale Herkunft der Antragsteller; zeitliche Entwicklung*, Germanoslavica II(VII), 1995, s. 65–72.
- [12] Míšková, A. – Neumüller, M. (eds.): *Společnost pro podporu německé vědy, umění a literatury v Čechách (Německá akademie věd v Praze), Materiály k dějinám a inventář archivního fondu 1891–1945*, Praha, Archiv AV ČR 1994 [resp. Míšková, A. – Neumüller, M. (eds.), *Gesellschaft zur Forderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen 1891–1945, Materialien zu ihrer Geschichte und Inventar des Archivbestandes*, Studia historiae Academiae scientiarum bohemoslovacae, Seria B/7, Prag 1994].
- [13] Neumüller, M.: *Die Gesellschaft zur Forderung deutschen Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen – Deutsche Akademie der Wissenschaften in Prag, Rekonstruktion des Mitgliederstammes und Untersuchungen zu seiner Struktur*, Germanoslavica II (VII), 1995, s. 49–64.
- [14] Pešek, J. – Míšková, A.: *Pražská Německá univerzita a „Společnost pro podporu německé vědy, literatury a umění v Čechách“ jako dvojí kulturně-politické cent-*

rum německo-české společnosti. In: Kováč, D. – Pešek, J. (eds.), *Kultura jako nositel a oponent politických záměrů: německo-české a německo-slovenské kulturní styky od poloviny 19. století do současnosti*, Ústí nad Labem, Albis International 2009, 545 stran, s. 187–204.

- [15] Slaviček, A.: *Dějiny a archiv spolku „Lese- und Redehalle der deutschen Studenten in Prag“*, diplomová práce, Katedra pomocných věd historických, FF UK v Praze 1975.

Předválečné a válečné období

- [16] Heiber, H.: *Universität unter dem Hakenkreuz*, 1. svazek *Der Professor im Dritten Reich*, K. G. Sauer 1991, 2. svazek *Die Kapitulation der hohen Schulen*, K. G. Sauer 1992.
- [17] Heinemann, M. (ed.): *Erziehung und Schulung im Dritten Reich*, 2. svazek *Hochschule, Erwachsenenbildung, Veröffentlichungen der Historischen Kommission der Deutschen Gesellschaft für Erziehungswissenschaft*, Stuttgart 1980.
- [18] Kučera, K. – Trunc, M.: *Poznámky k fašisaci Německé university pražské*, *Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 1(1960), s. 203–223.
- [19] Lemberg, H.: *Universitäten in nationaler Konkurrenz: zur Geschichte der Prager Universitäten im 19. und 20. Jahrhundert*, München, Oldenbourg Verlag 2003.
- [20] Míšková, A.: *Německá (Karlova) univerzita od Mnichova k 9. květnu 1945: (vedení univerzity a obměna profesorského sboru)*, Praha, Karolinum 2002, 279 stran (německý překlad Míšková, A., *Die Deutsche (Karls-) Universität vom Münchener Abkommen bis zum Ende des Zweiten Weltkrieges: Universitätsleitung und Wandel des Professorenkollegiums*, Prag, Karolinum 2007, 346 stran).
- [21] Míšková, A.: Die „Arisierung“ an der Deutschen Universität in Prag. In: Kostlán, A. – Franc, M. (eds.), *Wissenschaft in den böhmischen Ländern 1939–1945*, *Práce z dějin vědy*, svazek č. 9, Praha, Výzkumné centrum pro dějiny vědy, KLP 2004, s. 97–106.
- [22] Míšková, A.: Pryč z Prahy! – plány na budování a přeusnuy německých vysokých škol v Čechách. In: Kaiserová, K. – Kunštát, M. (eds.), *Hledání centra: vědecké a vzdělávací instituce Němců v Čechách v 19. a první polovině 20. století*, Ústí nad Labem, Albis International 2011, 446 stran, s. 99–120.
- [23] Psotová, V.: *Fašizace německého studentstva a ohlas tohoto procesu mezi německými studenty v Československu*, *Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 20(1980), s. 31–60.
- [24] Tröger, J. (ed.): *Hochschule und Wissenschaft im Dritte Reich*, Frankfurt – New York 1984.
- [25] Vomáčeková, V.: *Německá univerzita v Praze mezi Mnichovem a 15. březnem 1939*, *Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 4(1963), s. 3–19.

Historie některých vědeckých oborů

- [26] Anděl, M. – Krampl, P. – Čech, P.: Die deutsche und die tschechische Medizinische Fakultät in Prag zwischen den Weltkriegen. In: Ruzicka, T. – Anděl, M. – Bojar, M. – Brandes, D. – Labisch, A., *Mensch und Medizin in totalitären und demokratischen Gesellschaften. Beiträge zu einer tschechisch-deutschen Tagung der Universitäten Prag und Düsseldorf; Veröffentlichungen zur Kultur und Geschichte im östlichen Europa*, Band 21, Essen, Klartext Verlag 2001, 178 stran, s. 43–49.
- [27] Arlt, P.: Samuel Steinherz (1857–1942) Historiker. Ein Rektor zwischen den Fronten. In: Glettler, M. – Míšková, A., *Prager Professoren 1938–1948. Zwischen Wissenschaft und Politik*, Essen, Klartext Verlag 2001, 628 stran, s. 71–104.

- [28] Bahlcke, J.: Wilhelm Weizsäcker (1886–1961) Jurist. Rechtsgeschichte und Volksgemeinschaft. In: Glettler, M. – Míšková, A., *Prager Professoren 1938–1948. Zwischen Wissenschaft und Politik*, Essen, Klartext Verlag 2001, 628 stran, s. 391–411.
- [29] Becher, P.: Herbert Cysarz (1896–1985) Germanist. Seine Prager Universitätsjahre. In: Glettler, M. – Míšková, A., *Prager Professoren 1938–1948. Zwischen Wissenschaft und Politik*, Essen, Klartext Verlag 2001, 628 stran, s. 277–297.
- [30] Godau, J.: *Germanistik in Prag und Jena-Universität, Stadt und Kultur um 1900: der Briefwechsel zwischen August Sauer und Albert Leitzmann*, Stuttgart, Hirzel 2010, 351 stran.
- [31] Haviar, T.: *Die theologische Fakultät an der deutschen Karl-Ferdinands-Universität in Prag 1848 bis 1918*. Diplomarbeit zur Erlangung des Grades eines Magisters an der geisteswissenschaftlichen Fakultät der Universität Wien, Wien 2000, 122 stran.
- [32] Hlaváčková, L.: Německá lékařská fakulta v Praze (1883–1945) (problémy studia jejich dějin). In: *Medzinárodné sympóziium k dejinám medicíny a farmacie*, Bratislava, Slovenská lekárska spoločnosť 1994, s. 71–73.
- [33] Koerting, W.: *Die Deutsche Universität in Prag*, Bonn 1968 (věnuje se především historii lékařské fakulty).
- [34] Konrád, O.: *Dějepisectví, germanistika a slavistika na Německé univerzitě v Praze 1918–1945*, Praha, Karolinum 2011, 360 stran.
- [35] Kunštát, M.: Epilog dějin teologické fakulty býv. Německé univerzity v Praze (1938–1945). In: Hledíková, Z. (ed.), *Traditio et Kultus, Miscelanea historica Bohemica*, Praha 1993, s. 241–252.
- [36] Kunštát, M.: Německé církevní vysoké školství v Čechách: teologická fakulta pražské Německé university. In: Kaiserová, K. – Kunštát, M. (eds.), *Hledání centra: vědecké a vzdělávací instituce Němců v Čechách v 19. a první polovině 20. století*, Ústí nad Labem, Albis International 2011, 446 stran, s. 235–259.
- [37] Míšková, A.: Rasový výzkum a východní studia na Německé (Karlově) univerzitě v Praze. In: Vaničková, E. – Brandes, D. – Pešek, J. (eds.), *Vynútený rozchod: vyhnanie a vysídlenie Československa 1938–1947 v porovnaní s Poľskom, Maďarskom a Južoslávskom*, Bratislava, Veda 1999, 259 stran, s. 31–42.
- [38] Müller, W.: „Wir leben jetzt in einer sehr interessanten Übergangszeit“ – Prof. Dr. Rudolf Schranil (1885–1956) als Jurist an den Universitäten in Prag, Halle und Saarbrücken. In: Chiusi, T. J. – Gergen, T. – Jung, H. (eds.), *Das Recht und seine historischen Grundlagen*. Festschrift für Elmar Wedle zum 70. Geburtstag, Schriften zur Rechtsgeschichte, Hefte 139, Berlin, Duncker & Humblot 2008, s. 643–682.
- [39] Oberkofler, B.: *Samuel Steinherz (1857–1942): Biographische Skizze über einen altösterreichischen Juden in Prag*, Innsbruck – Wien – Bozen, Studienverlag 2007, 187 stran.
- [40] Olechowski, T.: Hans Kelsen als Professor an der Deutschen Universität Prag 1936–1938. Biographische Aspekte der Kelsen-Sander-Kontroverse. In: Malý, K. – Soukup, L. (eds.), *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě: sborník příspěvků*, Praha, Karolinum 2010, s. 1111–1139.
- [41] Pátková, H. – Soukup, P. – Šmahel, F.: *Německá medievistika v českých zemích do roku 1945*, Praha, Filosofia 2004, 394 stran.
- [42] Pešek, J.: Chemie na Německé univerzitě v Praze v době meziválečné. In: Bobková, L. – Kaiserová, K. (eds.), *Vindemia. Sborník k 60. narozeninám Ivana Martinovského*, Ústí nad Labem, Albis international 1997, s. 175–189.

- [43] Pešek, J. – Nigrin, T.: Die Chemie an der Prager Deutschen Universität 1882–1945. In: Pape, W. (ed.), *Zehn Jahre Universitätspartnerschaft: Univerzita Karlova v Praze – Universität zu Köln: Kolloquium zur Universitäts- und Fachgeschichte*, Köln, Universitäts- und Stadtbibliothek Köln 2011, 164 stran, s. 51–68.
- [44] Pešek, J. – Šaman, D.: *Hans Meyer – klíčová postava pražské německé univerzitní chemie první třetiny 20. století*, Acta Universitatis Carolinae. Historia Universitatis Carolinae Pragensis 49(2009), č. 1, s. 43–92.
- [45] Pešek, J. – Šaman, D.: *Mitteleuropäische Forschungslandschaft im Vergleich: die Prager (Deutsche) und die Wiener Chemie im Lichte ihrer Dissertationen aus den Jahren 1882 bis 1945*, Studia territorialia 9(2009), č. 3, s. 47–77.
- [46] Svobodný, P.: Die Medizin im Protektorat Böhmen und Mähren. In: Ruzicka, T. – Anděl, M. – Bojar, M. – Brandes, D. – Labisch, A., *Mensch und Medizin in totalitären und demokratischen Gesellschaften. Beiträge zu einer tschechisch-deutschen Tagung der Universitäten Prag und Düsseldorf, Veröffentlichungen zur Kultur und Geschichte im östlichen Europa*, Band 21, Essen, Klartext Verlag 2001, 178 stran, s. 71–82.
- [47] Svobodný, P.: *Hermann Hubert Knaus – profesor Lékařské fakulty Německé (Karlovy) univerzity v Praze v letech 1938–1945*, Acta Universitatis Carolinae. Historia Universitatis Carolinae Pragensis 48(2008), č. 1, s. 111–122.
- [48] Svobodný, P.: Wanderungen und Wandlungen: Die medizinische Fakultät der Deutschen Universität Prag und ihre Beziehungen zu deutschen und österreichischen Universitäten in den Jahren 1882–1945. In: Pape, W. (ed.), *Zehn Jahre Universitätspartnerschaft: Univerzita Karlova v Praze – Universität zu Köln, Kolloquium zur Universitäts- und Fachgeschichte*, Köln, Universitäts- und Stadtbibliothek Köln 2011, 164 stran, s. 15–30.
- [49] Šimeček, Z.: *Slavistika na německé univerzitě v Praze a zápas o její charakter*, Acta Universitatis Carolinae. Historia Universitatis Carolinae Pragensis 28(1988), č. 2, s. 31–58, 29(1989), č. 1, s. 53–78.
- [50] Šimeček, Z.: *Počátky slavistických studií na německé univerzitě v Praze a zápas o jejich charakter*, Slovanské historické studie 17(1990), s. 31–63.
- [51] Šimeček, Z.: Dokumente zur Geschichte der Slavischen Philologie an der Deutschen Universität in Prag (1901–1914). In: *Festgabe für Rudolf Aitzetmüller zum 70. Geburtstag*, Teil 2, Graz, Akademie Druck- und Verlag-Anstalt 1994, s. 97–145 (viz též Anzeiger für slavistische Philologie 22(1994), č. 2).
- [52] Šisler, S.: *Vznik a formování nacistického „slovanského bádání“ v Praze v letech 1940–1943*, Český lid 78(1991), s. 3–38.
- [53] Vacek, J.: Zur Geschichte der Prager Indologie: Anfänge, Blütezeit, Untergang und Wiedergeburt. In: Pape, W. (ed.), *Zehn Jahre Universitätspartnerschaft: Univerzita Karlova v Praze – Universität zu Köln: Kolloquium zur Universitäts- und Fachgeschichte*, Köln, Universitäts- und Stadtbibliothek Köln 2011, 164 stran, s. 157–164.
- [54] Watzka, M.: *Die Prager Universität und ihre medizinische Fakultät*, München, J. F. Lehmanns Verlag 1941, 75 stran.
- [55] Zeil, W.: *Slawistik an der deutschen Universität in Prag (1882–1945)*, München, Verlag Otto Sagner 1995, 150 stran.

Lexikony, přehledy a konferenční sborníky

- [56] Glettler, M. – Míšková, A.: *Prager Professoren 1938–1948, Zwischen Wissenschaft und Politik*, Essen, Klartext Verlag 2001, 628 stran.
- [57] Hlaváček, P. – Radovanovič, D.: *Vylétněná elita: zapomínání učenci z Německé univerzity v Praze*, Praha, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta ve vydavatelství Togga 2012, 166 stran.
- [58] Hlaváčková, L. – Svobodný, P. – Klener, P.: *Biographisches Lexikon der deutschen medizinischen Fakultät in Prag 1883–1945*, Prag, Karolinum 1998, 239 stran.
- [59] Lommatzsch, H.: *Die Personalbibliographie der Professoren und Dozenten der Anatomie, Histologie und Pathologie, Pharmakologie und Physiologie an der Medizinischen Fakultät der deutschen Karl-Ferdinands-Universität in Prag*, Erlangen, Universität Erlangen-Nürnberg 1969, 133 stran.
- [60] Pelzner, K.: *Die Personalbibliographien von Professoren und Dozenten der Inneren Medizin und der Kinderheilkunde der Deutschen Karls-Ferdinands-Universität in Prag im ungefähren Zeitraum von 1900–1945, mit biographischen Angaben und überblicken über die Hauptarbeitsgebiete – Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der Hohen Medizinischen Fakultät der Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg – Aus dem Seminar für Geschichte der Medizin der Universität Erlangen-Nürnberg*, Erlangen – Nürnberg 1972, 246 stran.
- [61] Výborná, M. – Havránek, J. – Kučera, K.: *Disertace pražské university II (1882–1945)*, Sběrka pramenů a příruček k dějinám University Karlovy, svazek č. 3, Praha, Universita Karlova – SPN 1965.

Rozsáhlejší vzpomínky

- [62] Frank, P.: *Einstein, His Life and Time*, New York 1947, 2. vydání 1953 (německý překlad 1949).
- [63] Kisch, G.: *Das Lebensweg eines Rechthistorikers*, Sigmaringen 1975.
- [64] Kowalewski, G.: *Bestand und Wandel – Meine Lebenserinnerungen, zugleich ein Beitrag zur neueren Geschichte der Mathematik*, München – Oldenbourg 1950.
- [65] Winter, E.: *Mein Leben im Dienste des Völkerverständnisses (Erinnerungen)*, Berlin 1981.

Některé práce z historie české a německé matematické komunity

- [66] Ash, M. – Söllner, A. (eds.): *Forced Migration and Scientific Change: Emigré German-Speaking Scientists and Scholars after 1933*, Washington, DC – Cambridge, German Historical Institute, Cambridge University Press 1996.
- [67] Bečvář, J. a kol.: *Eduard Weyr (1852–1903)*, edice Dějiny matematiky, sv. č. 2, Praha, Prometheus 1995.
- [68] Bečvář, J. (ed.): *Jan Vilém Pexider (1874–1914)*, edice Dějiny matematiky, sv. č. 5, Praha, Prometheus 1997 (anglická verze: sv. č. 38, Praha, Matfyzpress 2009).
- [69] Bečvář, J. – Bečvářová, M. – Škoda, J.: *Emil Weyr a jeho pobyt v Itálii v roce 1870/71*, edice Dějiny matematiky, sv. č. 28, Praha, ČVUT v Praze 2006.
- [70] Bečvář, J. – Kohoutová, Z.: *Vladimír Kořínek (1899–1981)*, edice Dějiny matematiky, sv. č. 27, Praha, Ústav soudobých dějin AV ČR 2005.
- [71] Bečvářová, M.: *Z historie Jednoty (1862–1869)*, edice Dějiny matematiky, sv. č. 13, Praha, Prometheus 1999.

- [72] Bečvářová, M.: *Česká matematická komunita v letech 1848 až 1918*, edice Dějiny matematiky, sv. č. 34, Praha, Matfyzpress 2008.
- [73] Bečvářová, M. a kol.: *Zapomenutý matematik Henry Lowig (1904–1995)*, edice Dějiny matematiky, sv. č. 50, Praha, Matfyzpress 2012 (anglická verze: sv. č. 52, Praha, Matfyzpress 2012).
- [74] Bečvářová, M. – Čížmár, J.: *Karel Zahradník (1848–1916)*. Praha – Žáhřeb – Brno, edice Dějiny matematiky, sv. č. 46, Praha, Matfyzpress 2011.
- [75] Bečvářová, M. – Netuka, I.: *Ľarník's Notes of the Lecture Punktmengen und reelle Funktionen by P. S. Aleksandrov (Göttingen 1928)*, edice Dějiny matematiky, sv. č. 43, Praha, Matfyzpress 2010.
- [76] Bečvářová, M. – Netuka, I.: *Karl Löwner and his Student Lipman Bers Pre-war Prague Mathematicians*, edition Heritage of European Mathematics, volume 10, Zürich, European Mathematical Society 2015.
- [77] Bergmann, B. – Epple, M.: *Jüdische Mathematiker in der deutschsprachigen akademischen Kultur*, Berlin, Springer 2009.
- [78] Bergmann, B. – Epple, M. – Ungar, R. (eds.): *Transcending Tradition: Jewish Mathematicians in German-Speaking Academic Culture*, Berlin, Springer 2009.
- [79] Biermann, K.-R.: *Die Mathematik und ihre Dozenten an der Berliner Universität 1810–1933*, Berlin, Akademie-Verlag 1988.
- [80] Bruning, J. – Ferus, D. – Siegmund-Schultze, R.: *Terror and Exile – Persecution and Expulsion of Mathematicians from Berlin between 1933 and 1945*, Berlin 1998.
- [81] Bukovics, E.: Das I. Institut für Mathematik an der Technische Hochschule Wien. In: *150 Jahre Technische Hochschule in Wien 1815–1965*, Wien 1965.
- [82] Einhorn, R.: *Vertreter der Mathematik und Geometrie an den Wiener Hochschulen 1900–1940*, Wien 1985.
- [83] Einhorn, R.: *Exodus Professorum* (German), Göttingen, Göttinger Universitätsreden 86, Vandenhoeck & Ruprecht 1989.
- [84] Hykšová, M.: *Karel Rychlík (1885–1968)*, edice Dějiny matematiky, sv. č. 22, Praha, Prometheus 2003.
- [85] Hykšová, M.: *Pravděpodobnost v díle českých myslitelů*, edice Dějiny matematiky, sv. č. 51, Praha, Matfyzpress 2011.
- [86] Chocholová, M. – Štoll, I.: *Wilhelm Matzka (1798–1891)*, edice Dějiny matematiky, sv. č. 49, Praha, Matfyzpress 2011.
- [87] Kašparová, M. – Nádeník, Z.: *Jan Sobotka (1862–1931)*, edice Dějiny matematiky, sv. č. 44, Praha, Matfyzpress 2010.
- [88] Mačák, K.: *Vývoj teorie pravděpodobnosti v českých zemích do roku 1938*, edice Dějiny matematiky, sv. č. 26, Praha, Ústav soudobých dějin AV ČR 2005.
- [89] Menzler-Trott, E.: *Gentzens Problem: Mathematische Logik in nationalsozialistischen Deutschland*, Basel, Birkhäuser Verlag 2001.
- [90] Menzler-Trott, E.: *Logic's lost genius: the life of Gerhard Gentzen*, Providence, RI, London, American Mathematical Society, London Mathematical Society 2007.
- [91] Němcová, M.: *František Josef Studnička (1836–1903)*, edice Dějiny matematiky, sv. č. 10, Praha, Prometheus 1998.
- [92] Ottowitz, N.: *Der Mathematikunterricht an der Technischen Hochschule in Wien 1885–1918*, Wien 1992.

- [93] Pecinová, E.: *Ladislav Svante Rieger (1916–1963)*, edice Dějiny matematiky, sv. č. 36, Praha, Matfyzpress 2008.
- [94] Renteln, M.: *Die Mathematiker an der TH Karlsruhe (1825–1945)*, Karlsruhe 2000.
- [95] Segal, S. L.: *Mathematicians under the Nazis*, Princeton, Princeton University Press 2003.
- [96] Siegmund-Schultze, R.: *Mathematicians Fleeing from Nazi Germany. Individual Fates and Global Impact*, Princeton and Oxford, Princeton University Press 2009, (anglická verze [97]).
- [97] Siegmund-Schultze, R.: *Mathematiker auf der Flucht vor Hitler: Quellen und Studien zur Emigration einer Wissenschaft*, Braunschweig, Vieweg Verlag 1998.
- [98] Scharlau, W.: *Mathematische Institute in Deutschland 1800–1945*, Deutsche Mathematiker-Vereinigung, Braunschweig, Friedr. Vieweg & Sohn 1990.
- [99] Strauss, H. – Buddensieg, T. – Düwell, K. (eds.): *Emigration: Deutsche Wissenschaft nach 1933. Entlassung und Vertreibung*, Berlin, Technical University 1987.
- [100] Šišma, P.: *Matematika na německé technice v Brně*, edice Dějiny matematiky, sv. č. 21, Praha, Prometheus 2002.
- [101] Tobies, R.: *Biographisches Lexikon in Mathematik promovierter Personen an deutschen Universitäten und Technischen Hochschulen WS 1907/08 bis WS 1944/45, Algorismus, Studien zur Geschichte der Mathematik und der Naturwissenschaften herausgegeben von Menso Folkerts*, Heft 58, Augsburg 2006.
- [102] Toepell, M.: *Mitgliedergesamtverzeichnis der Deutschen Mathematiker-Vereinigung 1890–1990*, München 1991.